บทที่ 6
บทสรุป

ผู้เขียนขอเริ่มต้นคำกล่าวของบทสรุปนี้ ว่าด้วยประสบการณ์จากงานศึกษาครั้งนี้ของผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนขอหยิบยกประเด็นเรื่องเส้นขอบฟ้า มาใช้อธิบายถึงมิติการรับรู้ความเข้าใจและการตีความขอผู้เขียนที่ได้จากงานศึกษา ด้วยความเป็นตัวตนของผู้เขียน ข้อจำกัดเรื่องของความเป็นคนนอกอย่างชัดเจน จึงเปรียบเสมือนเส้นขอบฟ้าที่ทำให้ผู้เขียนยากที่จะเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของการเป็นแม่ในภาวะวิกฤต ไม่ว่าสาเหตุของการเป็นนั้นจะเกิดมาจากอะไร ดังนั้นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเรื่องราวออกมาผ่านงานศึกษา ก็เพื่อเป็นการสะท้อนประสบการณ์ และถือเป็นการทลายเส้นขอบฟ้าของการเข้าใจชีวิตของพวกเธอ แต่เพราะด้วยข้อจำกัดอันหลากหลายอยู่ในที ดังตัวอย่างในงานศึกษาของลัดดาวัลย์ ต๊ะมาฟู (2548, น. 60) การต้องปะทะกันระหว่างตัวตนของตนเองกับตัวตนของคนอื่น ในงานภาคสนาม ว่าด้วยเรื่องของ “การสื่อสาร” การกระทำบางสิ่งหรือการเงียบเฉยของคู่สนทนา แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารมิได้จำกัดอยู่เพียงการพูดคุยเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ภาษาท่าทาง แววตา และสีหน้าด้วย หรือจากตัวอย่างงานประสบการณ์ภาคสนามที่ศึกษาโลกของคนไร้บ้านในงานของบุญเลิศ วิเศษปรีชา (2552) ซึ่งบุญเลิศเรียนรู้ชีวิตของคนไร้บ้าน ด้วยวิธีการศึกษาโดยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม นั่นคือการไปใช้ชีวิต คลุกคลีร่วมกับคนเร่ร่อน เพื่อที่จะทำความเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างที่พวกเขา “เป็น” เพื่อทลายเส้นแบ่งความเป็นมนุษย์ระหว่าง “เรา” กับ “เขา”

ดังนั้นจึงเปรียบได้กับงานศึกษาในครั้งนี้ที่ผู้เขียนพยายามจะทลายเส้นแบ่งของประสบการณ์และความไม่รู้ โดยการศึกษาประเด็นปัญหาที่ห่างไกลจากตัวผู้เขียน เพื่อต้องการเปิดรับพรมแดนความรู้และรับรู้มิติทางประสบการณ์ผ่านเรื่องราวของแม่ในภาวะวิกฤตที่ปรากฏในงานศึกษาครั้งนี้ทั้งหมด ฉะนั้นผู้เขียนจึงขอสรุปข้อมูลและข้อค้นพบที่ได้จากงานศึกษาครั้งนี้ โดยสามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็นอันมาจากคำถามของงานศึกษา กล่าวคือ กระบวนการเกิดวิกฤตของความเป็นแม่นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร กับประเด็นต่อมาคือ ในกระบวนการที่ผู้หญิงเกิดวิกฤตความเป็นแม่นั้น มีการนิยามตนเองและภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นและผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการรับมือกับปัญหาอย่างไร และประเด็นสุดท้ายที่ได้จากการศึกษาคือ การสะท้อนตัวตน และการพัฒนาตัวตน (self) ของความเป็นแม่ในภาวะวิกฤตที่เกิดจากบริบทที่สัมพันธ์กับองค์กร จากภาพของบริบทงานศึกษาในครั้งนี้ที่เลือกเก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษาจาก 2 องค์กรที่แตกต่างกันด้วยนโยบายและวัฒนธรรมการทำงาน จากพื้นฐานความแตกต่างในความเป็นรัฐกับเอกชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

โดยเลือกศึกษาองค์กรรัฐกับมูลนิธิองค์กรเอกชน ซึ่งจากผลการศึกษาในประเด็นเรื่องความต่างของการทำงานที่มีผลต่อการพัฒนาตัวตนและศักยภาพของแม่ในภาวะวิกฤตตองกับแม่ขาว ดังนั้นในที่นี้ผู้เขียนจึงจะขอสรุปโดยการเชื่อมโยงร้อยเรียงเรื่องราวแต่ละบทไว้ในบทนี้ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันจนถึงบทสรุปแห่งการสะท้อนตัวตนของทั้งคู่ท่ามกลางบริบทเหตุการณ์และความสัมพันธ์กับองค์กรที่แตกต่างกันไป หากจะกล่าวถึงปรากฏการณ์ที่ผู้หญิงเกิดวิกฤตความเป็นแม่ในสังคมนั้น จากรูปแบบของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงต้องกระทำการ ตัดสินใจ และถูกเบียดขับให้เข้ามาสู่สภาวะเงื่อนไขของการเป็นแม่ในภาวะวิกฤต ที่ซึ่งเกิดจากผลพวงของความรุนแรงเชิงโครงสร้างในการใช้ชีวิตคู่ที่ทั้งตองและแม่ขาวประสบพบเจอมา นั่นคือผลพวงจากบริบทของความรุนแรงและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นซ้ำซากในรูปแบบต่างๆ

ในกรณีของตอง ที่ประสบปัญหาและภาวะวิกฤตในชีวิตและจิตใจ จากการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ ซึ่งการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์นั้น ในความหมายก็คือ การตั้งครรภ์ที่เกิดจากความไม่พร้อมและความไม่ต้องการที่จะมีบุตร เป็นการที่ผู้หญิงเกิดท้องโดยเจ้าตัวนั้นไม่เต็มใจและความไม่พร้อมในการเป็นมารดาทั้งทางด้านวุฒิภาวะ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นมาแล้วทำให้หญิงนั้นขาดความพร้อมและไม่คิดว่าจะเกิดการตั้งครรภ์ขึ้น และไม่สามารถดูแลบุตรต่อไปได้ ฉะนั้นการที่ผู้หญิงสักคนต้องทำการตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตร และเป็นครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ ความวิตกกังวลความกลัวจะเข้ามา (ศิริพร หนูนวล , 2541, น. 10 อ้างถึงใน สิรินุช เสงี่ยมศักดิ์, 2548 น.15) ดังนั้นความวิตกกังวลใจ คือเรื่องจริงที่ผู้หญิงเมื่อตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ต้องประสบพบเจอ และยิ่งเมื่อตั้งครรภ์ต่อจนให้กำเนิดลูกโดยปราศจากพ่อของเด็ก แม่เหล่านี้ก็จะถูกมองกลายเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีเกิดการประทับตราปิดป้ายขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่ว่าในปัจจุบันนี้ ปัญหาเรื่องการประทับตราปิดป้ายยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะกับตัวของแม่ที่เกิดวิกฤตเอง ไม่ว่าจะเป็นการตั้งครรภ์ไม่พร้อม หรือ หย่าร้างแยกทางกับสามี ในการกล่าวโทษตนเอง เปรียบเหมือนเป็นการคอยตอกย้ำความผิดพลาดของอยู่เสมอ ดังคำที่พี่เจนใช้เปรียบเทียบว่าแม่เลี้ยงเดี่ยวบางคนเหมือนมีไม้ที่เอาไว้คอยเคาะหัวตัวเองอยู่ตลอดเวลา เกิดความเครียดและความวิตกกังวลโดยอัตโนมัติ กับความคิดที่ว่าจะเลี้ยงลูกยังไง เมื่ออยู่บ้านเลี้ยงลูกแล้วจะเอาเงินที่ไหนใช้หรือออกไปทำงานแล้วใครจะเลี้ยงดูลูก ถ้าเอาไปฝากเลี้ยงค่าใช้จ่ายจะเท่าไหร่ ฯลฯ ซึ่งนี่คือความยากลำบากของผู้เป็นแม่ ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธความจริงได้ว่าเมื่อผู้หญิงหนึ่งคนเกิดวิกฤตความเป็นแม่จะต้องมีคนที่คอยดูแลช่วยเลี้ยงลูกให้ ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องเข้ามาก็คือ เครือข่ายหรือระบบที่คอยสนับสนุน เช่น ญาติพี่น้องหรือเครือญาติ หรืออย่างเช่นในกรณีงานศึกษาครั้งนี้ คือการเปรียบองค์กรเป็นระบบสนับสนุนอย่างหนึ่ง

ดังนั้นในช่วงเวลาที่เกิดภาวะความอ่อนแอของจิตใจสูงนั้น บุคคลนั้นๆจึงควรได้รับความ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ช่วยเหลือและบำบัดทางด้านจิตใจ นอกจากนี้หากมองในอีกแง่หนึ่งนั้นภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นอาจมีส่วนส่งเสริมให้บุคคลได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะในด้านอารมณ์ แต่ขณะเดียวกันก็อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลในทางตรงกันข้ามได้ ภาวะวิกฤตนั้นมีลักษณะผูกโยงกันเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งในการมองภาวะวิกฤตให้เป็นลักษณะเค้าโครงมีลำดับนั้น จะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ให้มีความใกล้เคียงกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภาวะวิกฤตนั้นๆ เพื่อเข้าดำเนินการบำบัดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ฉะนั้นการที่องค์กรทั้ง 2 แห่ง ทั้งองค์กรของรัฐและเอกชน ไม่ใช่เพียงแต่ทำหน้าที่ของการดึงเอาศักยภาพในแง่บวกหรือการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจให้แก่ผู้ที่อยู่ในความคุ้มครองดูแลเท่านั้น ซึ่งในขณะเดียวกันที่ตัวของทั้งตองและแม่ขาวเองในฐานะของผู้ประสบภาวะวิกฤตมาอยู่ในความคุ้มครองดูแล ก็ต้องมีพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอารมณ์และจิตใจ รวมถึงการเปลี่ยนในเรื่องของวิธีคิดในเชิงบวกด้วยเช่นกัน

6.1 ศักยภาพและพัฒนาการของแม่ในภาวะวิกฤต

โดยธรรมชาติของมนุษย์เรานั้น จะมีกลไกในการป้องกันตนเอง ความสามารถในการฟื้นฟูและมีพัฒนาการอยู่เสมอ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ จึงมีการจัดประเภทของมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐ โดยเห็นได้จากการมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา การคิด การวิเคราะห์ ซึ่งในทางสังคมศาสตร์นั้นถือว่ามนุษย์เป็นผู้กระทำการทางสังคม อันมีกระบวนการของการใคร่ครวญ ตรึกตรองและสะท้อนย้อนคิดอยู่เสมอ

หากมองจากในบทที่ผ่านมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าผู้เขียนพยายามเชื่อมโยงให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตของผู้หญิง 2 คน ที่พบเจอวิกฤตแตกต่างกันไปใช่วงเวลา และให้คุณค่าต่อระดับความรุนแรงแตกต่างกันในความหมายของการเป็นแม่ที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกโดยลำพัง ท่ามกลางบริบทและสถานภาพที่แตกต่างกันไปของบุคคลทั้งคู่ โดยมีบริบทขององค์กรเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย แต่ทั้งนี้ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า จากเรื่องราวทั้งหมดทั้งมวลที่เป็นประเด็นในงานศึกษาครั้งนี้ นับจากจุดเริ่มต้นของปัญหาภาวะวิกฤตเป็นกระบวนการสาเหตุให้ผู้หญิงเกิดวิกฤตของความเป็นแม่ โดยทั้ง 2 คนต้องเข้ามาอยู่ในความคุ้มครองดูแลจากองค์กรที่มีวัฒนธรรมด้านของการทำงานและปรัชญานโยบายที่มีต่อการดูแลปัญหาความเป็นแม่แตกต่างกัน ซึ่งถึงแม้ว่าองค์กรทั้ง 2 แห่งจะมีความต่างกัน แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการช่วยเหลือที่แท้จริง นั่นก็คือการช่วยให้แม่ที่อยู่ในภาวะวิกฤตเหล่านี้มีศักยภาพและพัฒนาการเกิดขึ้นมา เนื่องจากเพราะหมุดหมายสำคัญในท้ายที่สุดแล้ว องค์กรคงจะไม่สามารถเป็นแรงสนับสนุนหรือรองรับความช่วยเหลือไว้ได้ตลอดไป

อย่างไรก็ตามองค์กรนั้น เปรียบเป็นโครงสร้างทางสังคมที่กระทำการห้อหุ้ม ตัวของกรณีศึกษาทั้ง 2 ไว้ โดยการกระทำผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม อันถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมตลอดชีวิตของปัจเจกบุคคล และเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่างๆ ที่แตกต่างหลากหลายในระดับชีวิตประจำวัน (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2548 น. 59)

ซึ่งในงานศึกษาของผู้เขียน พบว่า การเกิดพัฒนาการของตัวตนในงานศึกษาครั้งนี้ เป็นผลมาจากความแตกต่างในบริบทการอยู่ในความคุ้มครองดูแลขององค์กรที่มีรูปแบบความสัมพันธ์และความช่วยเหลือที่ต่างกัน

เมื่อกรณีศึกษาเผชิญปัญหาเกิดภาวะวิกฤตในชีวิต ได้ผ่านพ้นขั้นตอนกระบวนการของการปรับตัวที่เป็นไปตามผลของนโยบายในสิ่งที่องค์กรอยากให้เป็นไปในแนวทางที่องค์กรคาดหวัง โดยที่องค์กรเปรียบเสมือนเป็นตัวช่วยในการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านการช่วยเหลือเพื่อมีจุดมุ่งหมายในการดึงศักยภาพของแม่ในภาวะวิกฤตให้เกิดขึ้นมา

จากรายละเอียดผลของการศึกษาที่ได้กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดภาวะวิกฤตนั้นเกิดได้ทั้งจากปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากตัวบุคคล เช่น ลักษณะส่วนตน การตัดสินใจ อายุ และจากปัจจัยภายนอก เช่น โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมและจากสภาพแวดล้อมต่างๆ นั่นคือ จากมุมมองอุดมการณ์ความเป็นผู้หญิง ความเป็นเมีย และความเป็นแม่ที่ดี

อย่างไรก็ตามจากกระบวนการของการเกิดวิกฤตความเป็นแม่นั้น พบว่า เมื่อได้เข้ามาสู่การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์กรแล้วถึงแม้ว่าจะต้องมาเผชิญกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบใหม่ แต่ทั้งตองและแม่ขาว ก็มิใช่เป็นเพียงผู้รับการกระทำ นโยบาย หรือ กฎเกณฑ์จากทางองค์กรอย่างที่องค์กรคาดหวังอย่างแท้จริง เนื่องจากเพราะปัจเจกบุคคลนั้นมีสิ่งที่เรียกว่าเป็นผู้กระทำการทางสังคมเช่นเดียวกันที่เห็นได้ชัดออกมาเป็นการกระทำหรือยุทธวิธีที่ทั้งตองและแม่ขาวใช้ นั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นให้เข้ากับสถานการณ์หรือบริบทสังคมที่ตนเองเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ ซึ่งถึงแม่ว่าโครงสร้างทางสังคมซึ่งในที่นี้ก็คือองค์กรจะมีอิทธิพลต่อทั้งคู่ ทั้งในด้านชีวิตประจำวันและจิตใจ อย่างในกรณีของตอง องค์กรของรัฐมีอำนาจในการสอดส่ายสายตาควบคุมตองอยู่ทุกขณะแทบจะตลอดเวลาเพื่อทำการกดดัน และยัดเยียดความเป็นแม่ตามรูปแบบของบรรทัดฐานที่องค์กรเห็นว่าถูกต้องและดีงาม ดังนั้นจึงทำให้ตองในฐานะของ actor หรือ agency ผู้กระทำการทางสังคม ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนความหมายหรือพฤติกรรมบางอย่างเพื่อต่อกรกับโครงสร้างนั้นๆ ด้วยเช่นกัน จึงเป็นกลยุทธ์หรือยุทธวิธีสะท้อนกลับไปมา เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้

ในขณะที่แม่ขาวนั้น ถึงแม้อิทธิพลองค์กร คือมูลนิธิองค์กรเอกชนจะไม่ใช่ในด้านของการบังคับหรือเรียกร้องให้เธอต้องทำตามกฎข้อบังคับอะไร สำหรับเธอแล้วองค์กรคือความผูกพันทางด้านจิตใจ การเป็นที่พึ่งพา เป็นครอบครัว มีความเกรงอกเกรงใจ ดังจะเห็นได้ว่า การต้องปกปิดสถานะในการอยู่กินกับสามี เพื่อสร้างความน่าสงสาร ความเห็นใจจากองค์กร ควรค่าแก่การที่องค์กรที่ทำหน้าที่ตามนโยบายในเรื่องการดูแลช่วยเหลือผู้หญิงเช่นนี้อยู่แล้ว จะยังคงให้ความช่วยเหลือเธอต่อไป ซึ่งยุทธวิธีของแม่ขาวนี้ก็คือ การเป็น actor และ agency ที่ปรับเปลี่ยนตนเองให้เลื่อนไหลไปตามความคาดหวังของโครงสร้างของสังคมหรือก็คือองค์กรมูลนิธินั่นเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เนื่องจากความเป็นแม่ (motherhood) ไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากแต่ถูกสังคมกำหนดสร้าง รวมทั้งแนวคิดความเป็นแม่ (motherhood) และการดูแลเลี้ยงดู (mothering) นั้นสัมพันธ์กับ ชนชั้น เพศภาวะ และบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความเป็นแม่จึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ถูกสร้างโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ซับซ้อนและซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนของคนในสังคม เหมือนกับความเป็นหญิงและความเป็นเมีย ดังนั้นความเป็นแม่ จึงเป็นอุดมการณ์ทางสังคมที่อาจปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของสังคม ทั้งนี้กระบวนการความคิดและอัตลักษณ์ความเป็นแม่ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่ผู้เป็นแม่จะนำเอาตัวตนไปปรับให้เข้ากับความคาดหวังของสังคม รวมทั้งเงื่อนไขทางด้านสังคมและวัฒนธรรมต่างๆตามแต่ละบริบทของสังคม มีการปรับเปลี่ยนความเป็นแม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือบริบททางสังคมของผู้เป็นแม่แต่ละคน

การนิยามความเป็นแม่ปรากฏในลักษณะที่หลากหลาย ในทางชีวภาพ ความเป็นแม่หมายถึงการให้กำเนิด อาจนับรวมตั้งแต่เกิดการปฏิสนธิในครรภ์ ในทางจิตวิทยา ความเป็นแม่ หมายถึงการเลี้ยงดูฟูมฟักทารกที่ถือกำเนิดออกมาในทางสังคมความเป็นแม่ หมายถึงการเป็นผู้ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม และส่งผ่านวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นอัตลักษณ์ของความเป็นแม่จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปแบบตายตัวและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

	นิยามความเป็นแม่(เฉพาะ)ขององค์กร เจ้าหน้าที่	วิธีจัดการ / วิธีการสร้างบรรทัดฐาน	วิเคราะห์การทำงาน วิธีคิดที่ซ่อนอยู่	การดูแลผู้หญิงชนชั้นล่าง (สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ขององค์กร)	การตอบสนองของกรณีศึกษา	เพื่อน (ความไว้วางใจ)	จุดอ่อน/จุดแข็งขององค์กร
องค์กรรัฐ	การเป็นแม่ตามกระแสหลักของสังคมวัฒนธรรม การให้นมลูก เลี้ยงลูกด้วยตนเอง ยับยั้งการทำแท้ง มีหลักปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังตามกลักความเป็นองค์กรรัฐและองค์กรพุทธ การเป็นแม่ที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่กับลูกตลอดเวลา	การมีช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้อยู่ในความดูแล ส่งผลต่อความไว้เนื้อเชื่อใจ ความไม่สนิทใจ	การแยกเด็ก ออกจากผู้กระทำผิด จะดีทั้งตัวแม่และลูก เน้นเรื่องการศึกษา การพึ่งพาตนเองในระยะยาว ห้ามทำแท้ง ต้องปล่อยให้คลอดมา แล้วจะส่งเด็กไปอยู่หน่วยงานไหนต่อยว่ากันอีกที (ไม่ยินยอมให้เด็กทำแท้ง / ความเป็นแม่ในสภาพจำยอม)	เสนอความเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือ ถึงแม้จะไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่สามารถรองรับเท่าที่ทำได้ (สิ่งที่แสดงถึงการช่วยเหลือหญิงชนชั้นล่าง คือ การพิจารณาถึงความขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ การเป็นภาระต่อคนอื่น การทำให้สามารถยืนหยัดได้ จึงต้องสอนให้เรียนรู้ทั้งในเรื่องการอยู่ได้ด้วยตนเองกับการเป็นแม่ที่เลี้ยงลูกได้ดีพอ ยามเมื่อออกไป) เตรียมพร้อมในด้านวิธีคิดการต้องรักลูก ไม่ทิ้งลูก เน้นการปูพื้นฐานทุกอย่าง เพราะเด็กขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีพ ทั้ง การศึกษา และอาชีพ	(การต่อต้าน ยอมรับ ต่อรอง ปฏิเสธ) ต่อต้านทางสีหน้าแววตา ทุบท้องทำร้ายตนเอง (รับรู้ร่างกายตนเอง ไม่พร้อมที่จะมีบุตร) หลบหลีกไม่อยากเลี้ยงลูก ฝากเพื่อนเลี้ยง	แคร์เพื่อน การช่วยเหลือกัน กินนอนอยู่ด้วยกัน	<u>จุดอ่อน</u> ดูเหมือนเข้มงวดบังคับ แต่ก็มีความยืดหยุ่น / <u>จุดแข็ง</u>แก้ไขวิกฤตความเป็นแม่ได้ตรงจุด เด็กอยู่ในสายตาตลอดเวลา ดูแลดี ในกรณีการดูแลตอง ถือเป็นการสะท้อนความยืดหยุ่นขององค์กรเหมือนกัน การที่ตองเป็นกรณีพิเศษ องค์กรจึงมีวิธีการเฉพาะ คือ การช่วยหาวิธีการที่จะทำให้คนทางบ้านครอบครัวยอมรับตอง ซึ่งถือเป็นการทำนอกเหนือหน้าที่
องค์กรเอกชน	เน้นการทำกิจกรรมสานสัมพันธ์กันในครอบครัว เชื่อว่าจะทำให้แม่กับลูกเข้มแข็ง	เน้นการเปิดใจระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้มารับบริการ ทำให้เกิดความเชื่อใจ สนิทเหมือนเป็นพี่น้องครอบครัวเดียวกัน	ผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อม สามารถทำแท้งได้ ดูแลตลอดเจนเนอเรชั่น สร้างสายสัมพันธ์ยั่งยืน ติดตามทำผลงานตามแบบรูปแบบองค์กรพัฒนาเอกชน	ความเป็นแม่ที่ผูกติดกับนโยบายหลักขององค์กร การรายงานตัว ติดตามเคสต่อเนื่อง นำเสนอการทำงานขององค์กร การแนะนำให้หาซื้อบ้าน เปลี่ยนที่อยู่จากเดิมที่อยู่ในสลัม สะท้อนถึงการดูแลเคสในระดับที่ไม่ใช่ชนชั้นกลางทั่วไปการห่วงสวัสดิภาพความเป็นอยู่	การยอมรับในความช่วยเหลือ เข้าร่วมกิจกรรมตามความคาดหวังขององค์กร	ไม่ค่อยมีเพื่อน หรือปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองคนอื่นๆในองค์กรมากนัก	<u>จุดแข็ง</u> ใช้วัฒนธรรมการทำงานแบบครอบครัวเป็นจุดเน้น (ข้อสังเกตเป็นองค์กรขนาดเล็ก) การดูแลที่ใส่ใจติดตามเคส เหมือนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว บริการครบวงจร <u>จุดอ่อน</u> ทำให้เกิดกรณีเคสบางเคสไม่ได้เลือดร้อนจริง แต่รับความช่วยเหลือ กิจกรรมการช่วยเหลือเคสอย่างใกล้ชิดจริงต่อเด็ก แต่ทำไมน้องดื้นยังติดคุกได้ (ดูแลยาวนานเกินไป เคสอาจไม่เข้มแข็งและยืนหยัดได้อย่างแท้จริง จะคอยรอรับความช่วยเหลือเสมอ)

ภาพที่ 6.1 ตารางเปรียบเทียบการดูแลแก้ไขวิกฤตความเป็นแม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

6.2 ปัจจัยภายในเปรียบเทียบบุคลิกตอง-ขาว

หากดูจากข้อมูลที่ได้ ทำให้ดูว่าตองมีความเข้มแข็งมากกว่าแม่ขาว แต่หากเมื่อมองย้อนไปในบริบทช่วงชีวิตของตอง เป็นคนที่กล้าได้กล้าเสียตั้งแต่เด็ก เป็นเด็กที่ใจแตกออกมาใช้ชีวิต กร้านโลก ซึ่งบริบทพื้นฐานในชีวิตเหล่านี้เองสะท้อนบุคลิกที่เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว กล้าเผชิญปัญหา

ในขณะที่บุคลิกลักษณะของแม่ขาวในวัย 43 ปี ณ ปัจจุบันที่สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพิงทางด้านจิตใจกับองค์กรเป็นประจำ เปรียบเหมือนการผูกโยงชีวิตตนเองและลูกไว้กับองค์กรมูลนิธิ ทั้งนี้หากมองเพียงผิวเผิน จะมองเห็นแต่ภาพของความอ่อนแอ แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อมองย้อนไปดูในบริบทช่วงชีวิตที่แม่ขาวเผชิญ เราก็จะเห็นได้ถึงความเข้มแข็งและกล้าหาญของแม่ขาวอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ซึ่งจะเห็นถึงบุคลิกที่ดูอ่อนไหวก็จริง แต่เมื่อถึงคราวที่ต้องตัดสินใจ แก้ปัญหาในชีวิตจริงๆ เธอก็กล้าที่จะกระทำ ดังจะเห็นได้ตัวอย่างที่พาลูกหนีออกจากโรงพยาบาล หรือจากการหนีสามีทั้ง 2 คน โดยมีจุดน่าสังเกตที่ว่าถึงแม้จะเป็นการหนี แต่ก็ไม่ใช่เป็นแค่การหนีปัญหาไปตัวคนเดียว ยังไงเสียก็ต้องเอาลูกไปด้วยทุกครั้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสัญชาตญาณของความเป็นแม่ โดยเห็นได้จากว่าในทุกๆ ครั้งที่เธอตัดสินใจ จะมีเรื่องลูกเข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นสาเหตุอยู่ด้วยเสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นแม่ทำให้เธอกล้าที่จะทำอะไรต่างๆนาๆ และห่วงลูกมากกว่าความสัมพันธ์กับสามี

6.3 ปัจจัยภายนอก วิกฤตจากอุดมการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม

ทั้ง 2 กรณีศึกษาต่างกันที่การถูกมองถูกตีตราในเรื่องการกระทำความผิดที่แตกต่างกันไปตามบริบท ซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอผ่านตารางการเกิดพัฒนาการตัวตนของแม่ในภาวะวิกฤต ตอง-ขาว โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในบริบทที่สัมพันธ์กับองค์กร ผ่านอุดมการณ์ความเป็นผู้หญิง เมีย และแม่ที่ดี ดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ขั้นที่ 1	ขั้นก่อนวิกฤต	ตอง = รู้ว่าผิด รู้ว่าถูกมองเป็นผู้หญิงไม่ดี ไม่รักศักดิ์ศรีคุณค่าตนเอง ให้นิยามคิดเข้าข้างตนเองว่าดีได้แค่นี้ มีความย้อนแย้ง บอกว่ารักนวลสงวนตัว แต่ไปขายบริการทางเพศ เมื่อเข้ามายังสถานคุ้มครองบอกเฉยๆ เคยติดสถานพินิจมาก่อนแล้ว แม่ขาว = เริ่มติดต่อองค์กรมูลนิธิอย่างจริงจังเรื่องนมลูก ช่วยเหลือจัดหางาน ไม่หวังพึ่งพาสามี ถูกนินทาว่าเก่งกว่าสามี ชีวิตคู่จึงไปไม่รอด	เปรียบเหมือนขั้นการเล่น Play stage ถือเป็นขั้นแรกของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ปัจเจกทำการเล่นกับตัวเองเป็นส่วนใหญ่ ด้วยการแสดงบทบาทต่างๆที่หลากหลาย และแปรเปลี่ยนไปมาอย่างไร้การจัดการ ในขั้นนี้ปัจเจกยังไม่มีความคิดที่เป็นหนึ่งเดียวกับตนเอง
ขั้นที่ 2	ขั้นวิกฤต	ตอง = อยู่ในสถานคุ้มครององค์กรรัฐ ทุกข์ใจตั้งครรภ์กับคนที่ไม่รัก และไม่สามารถทำแท้งได้ อึดอัดโกรธแค้น ทำอะไรไม่ได้ ทำแท้งก็ไม่ได้ คิดอยากหนี จะเลี้ยงลูกยังไง กลัว อายที่จะต้องให้นมลูกต่อหน้าเพื่อน ก้มหน้าก้มตาเวลาไปโรงพยาบาลกับลูก แม่ขาว = สามีหนี ทนคำว่ากล่าวนินทาไม่ไหว ล้มเหลวในชีวิตคู่ ผิดตามอุดมการณ์ความเป็นเมียที่ต้องพึ่งพาสามี เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ดูแลลูก 2 คน / ลูกชายถูกจับยาเสพย์ติด	
ขั้นที่ 3	ขั้นวิกฤตคลาย	ตอง = ได้รับความดูแลความช่วยเหลือ จากเพื่อนร่วมองค์กร ความชินจากบริบทของสถานที่ปิด การยอมรับโดยปริยาย ความคิดเองตระหนักเองว่าเป็นลูกของตนเอง การถูกดูแล treat โดยองค์กร การช่วยเหลือในการส่งกลับบ้านเพื่ออนาคตของตองและลูกในระยะยาวตามขั้นตอนการทำงาน (การแมททัวร์) มีการวางแผนอนาคตของตนและลูก แม่ขาว = อยู่ในความดูแลช่วยเหลือขององค์กร ได้งานทำประจำมั่นคง ลูกสาวได้ทุนการศึกษาจากองค์กร / ปรึกษาพึ่งพาองค์กรทางด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งด้านเศรษฐกิจให้ลูก ดำรงบทบาทเป็นทั้งพ่อและแม่ รู้สึกอยากเป็นที่ปรึกษา อยากเป็นที่พึ่งให้ลูก (อยากช่วยลูกชาย)	เปรียบเหมือนขั้นการเล่นเกม The play stage คือขั้นตอนที่ปัจเจกเริ่มสามารถที่จะเรียนรู้ และเข้าใจถึงระบบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสม คือตัวตนที่มีวุฒิภาวะ
ขั้นที่ 4	ขั้นอยู่ตัว	ตอง = การยอมรับในบทบาทความเป็นแม่ (จากการถูก treat โดยองค์กร) การยอมรับในตัวพ่อของลูก ถึงแม้จะไม่ได้รัก แต่ก็มีการต่อรอง เอาไว้เป็นที่พึ่งพายามเมื่อออกไป แม่ขาว = พ้นจากวิกฤตความเป็นแม่ในด้านเศรษฐกิจ แต่เผชิญวิกฤตเรื่องลูกชายติดคุกแทน ปัญหาด้านจิตใจยังคงพึ่งพาองค์กร การสถาปนาองค์กรเป็นครอบครัว ช่วยเหลือพึ่งพาด้านจิตใจในระยะยาว	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับสังคม = กระบวนการปรับตน

ภาพที่ 6.2 ตารางแสดงการเกิดพัฒนาการตัวตนของแม่ในภาวะวิกฤต ตอง-ขาว โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในบริบทที่สัมพันธ์กับองค์กร

การนิยามสภาพความเป็นแม่ของตนเองหลังจากเกิดวิกฤตความเป็นแม่ โดยสถานการณ์วิกฤตในช่วงชีวิตและผู้เกี่ยวข้องของตองและแม่ขาว เป็นเหมือนกระจกสะท้อนกลับในการแสดงให้เห็นตัวตนของทั้งคู่เอง โดยที่ผู้เขียนได้อธิบายผ่านตารางการวิเคราะห์ตัวตนและความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องของตองและแม่ขาวไว้ในบทที่ 4 และ 5 อย่างชัดเจน สรุปแล้วคือการอธิบายโดยการใช้แนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มี๊ด (George Herbert Mead) โดยการตีความจากตัวบุคคลในฐานะ I คือตัวตนเดิมก่อนที่จะมีการสวมบทบาทเป็นแม่ในภาวะวิกฤตที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรและเป็นไปตามความคาดหวังขององค์กร ซึ่งกรณีของตอง คือ การดำรงตนเป็นวัยรุ่นหญิงที่ดำเนินชีวิตผิดพลาดจนตั้งท้อง เมื่อเข้ามาอยู่ในองค์กรของรัฐ เธอต้องปรับเปลี่ยนและถูกขัดเกลาให้เป็นไปตามความคาดหวังขององค์กร ดังนั้น ก็คือ ME ที่เป็นตัวตนของปัจเจก เป็นการสะท้อนกลับตัวตนของตองและแม่ขาวจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น เจ้าหน้าที่ทุกคนในองค์กร หรือเพื่อนร่วมองค์กร เพื่อนที่ทำงาน ญาติพี่น้อง แต่ทั้งนี้แนวคิดของการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นี้ ตัวปัจเจกสามารถที่จะรับเอาหรือขัดขืนต่อรองได้ (passive และ active) ดังในกรณีของตอง การยอมรับบทบาทความเป็นแม่ที่องค์กร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ยื่นให้ แต่ในขณะเดียวกันเธอก็ต่อรองขัดขืนในการฝากลูกให้เพื่อนรุ่นน้องช่วยเลี้ยงแล้วตนเองแอบไปเล่นกับเพื่อนนานๆหรือการยอมรับในบทบาทความเป็นเมียกับตาเฮง เพื่อความสบายใจของพี่นีและย่าต้อย แต่ก็เป็นไปเพื่อการต่อรองและเงื่อนไขในการพึ่งพาด้านเศรษฐกิจในอนาคตของตนและลูก จึงเป็นเหมือนตัวตน (self) ของตองในฐานะแม่เลี้ยงเดียว

ส่วนแม่ขาว ปัญหาและวิกฤตที่เธอประสบในคราแรกคือการกลายเป็นแม่คนเดียวที่รับภาระเลี้ยงดูลูก ในสายตาของญาติพี่น้องสามีคนที่ 2 เห็นว่าเธอมีความเก่งกาจมากกว่าผู้ชาย ไม่เป็นไปตามอุดมคติของผู้หญิงโดยปกติที่ต้องพึ่งพาสามีเป็นผู้หาเลี้ยงเท่านั้น ถูกมองว่าเธอไม่มีความเข้มแข็งและอดทนพอในการที่จะประคับประคองชีวิตครอบครัวให้ผ่านไปได้ แต่เธอไม่ได้เป็นเพียงผู้หญิงที่รอรับความช่วยเหลือหรือพึ่งพิงจากสามีเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เพราะแม่ขาวมีการกระทำการ (actor) ที่สามารถคิดตอบสนองต่อปัญหาและเงื่อนไขในชีวิตที่ต้องเผชิญ เนื่องจากถูกความคาดหวังให้เป็นเมียที่ดีที่ต้องรับการพึ่งพาจากสามีและให้สามีเป็นช้างเท้าหน้า แต่ตนเองเลือกที่จะปฏิเสธและไม่หวังพึ่งพาสามีมาก แต่กลับหาทางอยู่รอดได้ด้วยการติดต่อพึ่งพากับองค์กร ในส่วนบทบาทความเป็นแม่ที่องค์กรคาดหวังต่อเธอ แม่ขาวดำเนินการตามสิ่งที่องค์กรคาดหวัง แต่ในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกชายคือ วิกฤตอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะแม่ที่รักลูกแต่ล้มเหลว ความผิดพลาดในบทบาทของความเป็นแม่ที่ให้เวลาแก่ลูกไม่เพียงพอตามความคาดหวังของการเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ การรับบทบาททั้งพ่อและแม่และการให้เวลาแก่ลูก จนท้ายสุดตัวตนของแม่ขาวยึดติดสัมพันธ์กับองค์กรในเรื่องทางจิตใจเสมอ ยามมีเรื่องไม่สบายใจ วิตกกังวล เครียดกับชีวิต ถึงแม้ว่าข้อมูลที่ผู้เขียนรับรู้ในภายหลังที่เธอปกปิดไว้ ก็ยังสะท้อนถึงการทำตามความคาดหวัง โดยการปกปิดความจริงในแง่ของการเป็นผู้ใช้บริการที่น่าสงสาร

ทั้งนี้ผู้เขียนจะนำเสนออีกขั้นตอนของการพัฒนาตัวตน นำเสนอโดยดูเกณฑ์จากความรู้สึกและความยึดติดสัมพันธ์กับองค์กร โดยการแจกแจงข้อมูลให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น จากการที่กรณีศึกษานิยามตนเองผ่านบุคคลรอบข้าง ดูบริบทการพึ่งพาแหล่งสนับสนุนโดยเริ่มตั้งแต่ยังไม่ได้รู้จักองค์กรหรือยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร จนกระทั่งพัฒนาตัวตนไปจนถึงขั้นยึดติดกับองค์กร ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ปัญหาและพึ่งพิงผู้ที่คิดว่าเป็นแรงสนับสนุนได้ก่อน

ตอง = คราแรกปัญหาของตอง คือ การติดสถานพินิจถูกแฟนทิ้งไม่ได้ติดต่อญาติที่ไหนมีเพียงตาเฮงที่เธอคอยติดต่อและให้ไปเยี่ยม (เปรียบเหมือนตาเฮงคือครอบครัว) นิยามตนเองผ่านตาเฮง

แม่ขาว = เกิดปัญหาหนีกลับไปตั้งหลักพึ่งพิงที่บ้าน นิยามตนเองผ่านครอบครัวเดิม

2. ขั้นการรับรู้ว่าแหล่งพึ่งพิงเดิมนั้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการได้อีกและใช้พลังขององค์กรเป็นแหล่งพึ่งพิงสนับสนุนแก้ไขปัญหา

ตอง = ซึ่งในขั้นตอนนี้ มีความแตกต่างกัน ตอง พึ่งตาเฮง สถานะคลุมเครือ คล้ายๆผู้ปกครองคอยดูแลอุปการะเยี่ยมหา (จากคำพูดย่าต้อยที่ว่า “ปล่อยให้เฮียเฮงเขาจัดการ เขาดูแลมันอยู่”) จนเมื่อตอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

หวนกลับไปหาคนรักเก่า (นัยยะในที่นี้คือการกลับไปหาแม่ผัวแล้วไปช่วยเหลือแฟนเก่าให้ออกจากคุก ถึงกับขั้นเอาตัวเข้าแลกขายบริการ จึงทำให้ไม่สามารถกลับไปพึ่งแรงสนับสนุนเดิมได้เหมือนเดิม)

แม่ขาว = ในส่วนของแม่ขาว จากเดิมพาลูกหนีกลับบ้าน พึ่งครอบครัวเดิมในช่วงแรก แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือกำลังใจว่าความผิดปกติของลูกสามารถรักษาหายได้ เพราะเจอกับปัญหาแล้วกลับไปพึ่งครอบครัวเดิม แต่ครอบครัวไม่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาได้

ส่วนในด้านความต่างของความรู้สึกในการเข้ามาอยู่ในความคุ้มครองดูแลจากองค์กร

ตอง= เข้ามาอยู่แบบไม่สมัครใจ พอรู้ว่าท้อง ตองทุบท้อง เอาเด็กออก ไม่ยอมบอกใคร ไม่ยอมบอกที่อยู่บ้าน ต่อต้านองค์กรในตอนแรก

แม่ขาว= เข้ามาสู่องค์กรโดยความเต็มใจ เพราะเชื่อมั่นในบริการ

3. ขั้นการยอมรับและปรับตัวในองค์กรเพื่อต่อสู้กับวิกฤตภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขของการดูแลในองค์กรนั้นๆ

ตอง = ช่วงเวลาของการเรียนรู้ ถูกขัดเกลาและปรับตัวโดยการสะท้อนความหมายและตัวตนผ่าน พี่นี, เพื่อน เป็นปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ที่ขัดเกลาหล่อหลอม การฝึกเลี้ยงลูก จุดเปลี่ยน คือ ระยะเวลาและการไปไหนไม่ได้ การเห็นแต่ละคนเข้ามาทีหลังแล้วออกไปหมด ความเบื่อ จึงนำมาสู่การยอมบอกที่อยู่บ้าน และการเริ่มยอมรับในตัวของตาเฮง เห็นได้จากระยะเวลาของการสัมภาษณ์ 4 ครั้ง มีลำดับและพัฒนาการ การเริ่มเรียนรู้ว่าถ้าตนเองไม่ทำตัวดีๆ เป็นแม่ที่ดีไม่ใช้อารมณ์กับลูก เธอจะได้รับการพิจารณาออกไวมากขึ้น และทางบ้านก็จะยอมรับเธอมาก (การแมททัวร์)

แม่ขาว = ผลจากความสมัครใจ การรับรู้ว่าสามารถพึ่งพิงได้ ดังนั้น จึงปรับตัวและเข้าร่วมกับกิจกรรมขององค์กร การเปิดรับเต็มที่เพราะได้ในเรื่องของอรรถประโยชน์ ทั้งที่พึ่งทางด้านจิตใจทุกเมื่อ ความศรัทธาในบุคลากรและองค์กร ทุนการศึกษาแก่บุตร

4. ขั้นการยึดติดกับองค์กร การยึดเอาองค์กรเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขปัญหาวิกฤตในชีวิต โดยเฉพาะการพึ่งพาด้านจิตใจที่ยังเหลืออยู่อย่างมาก และสอดคล้องกับการพึ่งพาในระยะยาว แบ่งเป็น 2 กรณี

ตอง = ด้วยลักษณะความต่างขององค์กรและเงื่อนไขของการเข้ารับการคุ้มครองดูแลส่งผลให้เธอต้องกลับออกไปใช้ชีวิตตามปกติให้ได้ ความรู้สึกอยากกลับบ้านด้วย การเทรนจากองค์กรตามแบบฉบับขององค์กรรัฐมีแง่ดีในการปรับช่วยให้เด็กสามารถออกไปใช้ชีวิตภายนอกได้โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก และอีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ การรู้ว่าเมื่อกลับออกไปแล้ว ทางองค์กรได้ปูทางเรื่องทางบ้านไว้ให้แล้ว จนทางบ้านยอมรับ รวมถึงการได้มีตาเฮง คอยดูแลเป็นหลักให้เธอได้ยึด ยามเมื่อต้องออกจากที่นี่ไปจริงๆ

แม่ขาว = ด้วยวัฒนธรรมการทำงานบางอย่างขององค์กร ทำให้ตนเองยึดติดและพึ่งพาองค์กร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

มาก แม้จนกระทั่งผ่านพ้นช่วงของวิกฤตนั้นๆมาแล้ว แต่ก็มีสายสัมพันธ์ของความสนิทชิดเชื้อแบบครอบครัวให้ยังคงยึดติดและพึ่งพาในแง่ของจิตใจอีกครั้ง เป็นการพึ่งพาในระยะยาวจนอาจไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับสังคม

ความเป็นตัวตนของปัจเจกบุคคลนั้น คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมที่เป็นอยู่และเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงในสังคม ตัวตนจะเกิดขึ้นมาได้นั้นก็ด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งตามแนวคิดของจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มี๊ด ในนัยหนึ่งกระบวนการสร้างหรือก่อตัวของตัวตนก็คือกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่พิจารณาจากแง่มุมของปัจเจกในฐานะที่เป็นผู้กระทำ

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่ปัจเจกเรียนรู้ถึงการคาดหวังจากสังคมที่มีต่อตัวตนและการกระทำของพวกเขา กระบวนการขัดเกลาจะพัฒนาไปเรื่อยๆภายใต้บริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล อาจนับจากการถูกอบรมเลี้ยงดูสั่งสอน ผ่านครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน การใช้ชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย และอาจเลยไปถึงชีวิตในวัยทำงาน จนถึงขั้นที่ปัจเจกสามารถที่จะรับเอากฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ความคิด ค่านิยมต่างๆที่เป็นข้อตกลงร่วมของสังคม (generalized others) เข้าไปเป็นของตนเองได้อย่างเป็นปกติธรรมดา หรือก็ตัวตนที่จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มี๊ด เรียกว่าตัวตนที่มีวุฒิภาวะ คือ การที่เราสามารถที่จะรับเอากฎเกณฑ์ค่านิยมบรรทัดฐานต่างๆ ของสังคมมาไว้เป็นตัวตนของเราอย่างปกติธรรมดา คือ เราสามารถรับรู้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ตำแหน่งต่างๆ หรือการกระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ และคาดหวังให้ปฏิบัติตาม เมื่อถึงขั้นนี้แสดงว่าตัวตนของเราได้ถูกพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแล้วนั่นเอง (วสันต์ ปัญญาแก้ว , 2548 น. 66-67)

ตัวตนของปัจเจกเป็นสิ่งที่ไม่คงรูปอย่างเที่ยงแท้แน่นอนทว่าสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ในหลากหลายมิติ ในระดับชีวิตประจำวันการกระทำหรือการแสดงออกถึงตัวตนของปัจเจกบุคคลจึงสามารถประกอบสร้างขึ้นได้อย่างแตกต่างหลากหลาย การกระทำทางสังคมของปัจเจกบุคคลอาจเป็นได้ทั้ง การแสดงออกของพฤติกรรมที่เป็นไปตามการคาดหวังของคนอื่นหรือสังคม หรือพฤติกรรมหรือการกระทำเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นการตอบโต้ ขัดแย้ง แปลกแยกออกไปจากความคาดหวังของสังคม (วสันต์ ปัญญาแก้ว , 2548 น. 67) ดังในประเด็นเรื่องของวิกฤตของตอง ที่ซึ่งตัวตนของเธอ การกระทำบุคลิกลักษณะ ในคราแรกที่ไม่ได้เป็นไปในทิศทางตามความคาดหวังของสังคม และเมื่อเข้ามาอยู่ในความคุ้มครองขององค์กร ซึ่งเปรียบเหมือนเป็นตัวแทนของภาครัฐ เป็นตัวแทนทางสังคมในการจะทำให้ตองปรับเปลี่ยนตัวตนเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม พิจารณาเหมือนแนวคิด looking – glass self หรือตัวตนกระจกเงา ซึ่งเป็นความคิดของ ชาร์ล ฮอร์ตัน คูลีย์ มีสาระว่าตัวเราเกิดขึ้นเพราะเรา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อาศัยสายตาที่จ้องมองเราเป็นเกณฑ์แล้วค่อยๆปรับตัวจนเป็นตัวเรา

6.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษาเปรียบเทียบผู้หญิงชนชั้นล่างที่เผชิญภาวะวิกฤตความเป็นแม่ ถึงแม้จะเป็นหญิงชนชั้นล่างทั้งคู่ ที่มีประสบการณ์ชีวิต บุคลิกภาพ ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาชีวิตที่เผชิญแตกต่างกัน และองค์กรที่สังกัดแตกต่างกัน ดังนั้นข้อเสนอแนะในงานศึกษาครั้งนี้ คือ การเสนอต่อองค์กรสวัสดิการสังคมทั้งของรัฐและเอกชน กับประเด็นเรื่องความยืดหยุ่นกับไม่ยืดหยุ่นในการบริหารจัดการงานขององค์กรทั้ง 2 ดังในรายละเอียดของงานศึกษาครั้งนี้ ที่พบว่ามีผลต่อการสร้างตัวตน (self) ของผู้หญิงที่อยู่ในสังกัด ดังนั้นสำหรับองค์กรของรัฐแน่นอนที่ว่ามีจุดอ่อนในเรื่องของความเข้มงวดแข็งทื่อไม่ยืดหยุ่น อาจจะต้องกลับมาพิจารณาในเรื่องของความยืดหยุ่นในนโยบายวัฒนธรรมการทำงาน เพื่อเป็นการปรับลักษณะการทำงานแม้ว่าจะอยู่ภายใต้กำกับของรัฐ เช่น ควรใส่ใจในเรื่องอารมณ์ความรู้สึก ในเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กที่อยู่ในคุ้มครองกับเจ้าหน้าที่เพื่อสร้างความไว้วางใจหรือทำให้เกิดความยืดหยุ่นมากกว่านี้ เพื่อลดช่องว่างในความสัมพันธ์ลงจะทำให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจ การยอมรับ เมื่อมีปัญหาอะไรยามเมื่อออกจากความคุ้มครองไปแล้วก็ควรที่จะมีช่องว่างในการติดต่อขอรับความช่วยเหลือได้ใหม่ ซึ่งในงานศึกษาพบว่าองค์กรรัฐช่วยเหลือจริงในกรณีของตอง ถึงแม้จะเป็นในแง่ของเด็กแฝงที่ถือเป็นภาระขององค์กร เพียงแต่วิธีคิดหรือวิธีปฏิบัติขาดความยืดหยุ่นในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อยู่ในความคุ้มครอง

ในขณะที่กรณีขององค์กรเอกชนที่ดูมีความยืดหยุ่นมาก กลับสร้างปัญหา คือ 1.) ผู้มารับบริการไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงและในระยะยาวได้ 2.) ความยืดหยุ่นและความไว้วางใจมากเกินไปจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ไม่ได้ตามไปตรวจสอบ ทำให้ผู้ที่มาใช้บริการสามารถอำพรางอัตลักษณ์และไม่ได้บอกข้อมูลที่แท้จริงแก่เจ้าหน้าที่รับทราบ ดังนั้นกรณีแม่ขาว เปรียบคือการอำพรางอัตลักษณ์ตัวตน ซึ่งในแง่หนึ่งเหมือนกับการเอาเปรียบองค์กรพัฒนาเอกชนทำให้มีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่าองค์กร เพราะองค์กรต้องระดมทุนหาเงินมาช่วยเหลือให้แก่ผู้ที่เดือดร้อน ซึ่งแทนที่จะนำเงินไปช่วยเหลือผู้ที่ลำบากที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตจริงๆได้ แต่การปกปิดของแม่ขาวนั้นทำให้ได้รับทรัพยากรต่างๆขององค์กรแทน ฉะนั้นข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อองค์กรพัฒนาเอกชนก็คือ การตามตรวจสอบผู้มารับบริการอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ เช่นการไปเยี่ยมบ้าน โดยไม่ควรให้ผู้มารับบริการรู้ตัว การสอบถามเพื่อนบ้านใกล้เคียงและผู้อยู่ในละแวกชุมชน เพราะสิ่งที่องค์กรอาจละเลยดังกล่าวนี้ นำมาสู่การเสียเปรียบต่อผู้ที่มาใช้บริการที่ใช้การอำพรางอัตลักษณ์และทำให้องค์กรไม่สามารถที่จะจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรไปช่วยเหลือคนที่ลำบากกว่าจริงๆได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความยืดหยุ่นในการทำงานเกินไปก่อให้เกิดปัญหา เพราะในรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นการไว้วางใจเกินไป ทำให้องค์กรอาจถูกหลอกได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved